

KRANTENSTRIJD IN MAASTRICHT, 1944-1949¹

IS ER NOG PLAATS VOOR NEERLANDIA?

Vóór de tweede wereldoorlog was de Limburger Koerier de grootste krant in Maastricht. Het blad heeft jarenlang een belangrijke rol gespeeld in het maatschappelijk leven van de stad. Vanwege de houding tijdens de bezetting was die rol na de bevrijding van Maastricht, september 1944, uitgespeeld. Ook leek het er op dat de uitgeverij van het blad, de Utrechtse N.V. Uitgeversmaatschappij Neerlandia, haar invloed in de Limburgse hoofdstad had verloren.

Aan de vooravond van de tweede wereldoorlog was het Neerlandia-concern de grootste en rijkste katholieke dagbladuitgever in Nederland. Met de Limburger Koerier in Maastricht en het Dagblad van Noord-Brabant en Zeeland in Breda als grootste bladen, bezat het concern een monopoliepositie in de zuidelijke provincies. Zo was de Limburger Koerier de grootste gewestelijke katholieke krant in Nederland — de oplage bedroeg begin 1939 49.000 exemplaren — en was de oplage van het Dagblad van Noord-Brabant en Zeeland — ruim 34.000 exemplaren in 1939 — twee maal zo groot als die van welk ander Brabants dagblad ook. Neerlandia gaf voorts de Utrechtsche Courant uit, het enige gewestelijke katholieke dagblad in de provincie Utrecht met in 1939 een oplage van ruim 10.000 nummers.²

Voorgeschiedenis

Voor de oorsprong van de Limburger Koerier moeten we teruggaan tot het jaar 1846, lange tijd voordat het blad in handen van Neerlandia kwam. Op 2 januari van dat jaar verscheen het eerste nummer van het

¹ Dit artikel is een onderdeel van een omvangrijke doctoraal-scriptie, tot stand gekomen bij de Vakgroep Nieuwste Geschiedenis van de Katholieke Universiteit te Nijmegen, februari 1982. Titel: 'De Perszuivering in Nederland, 1944-1951. Een toetsing van de problematiek aan de ontwikkelingen bij de N.V. Uitgeversmaatschappij Neerlandia te Utrecht'. Het gedeelte over Maastricht is voornamelijk gebaseerd op de archieven van de Stichting Veritas en van Ir F. C. M. Wijffels, beide aanwezig in het Sociaal Historisch Centrum. Het archief van Neerlandia konden we niet achterhalen. Een gewijzigde versie van de scriptie zal over enige tijd verschijnen bij Unieboek te Bussum.

² L. de Jong, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, dl. 4, mei '40-maart '41, 's-Gravenhage 1972, p. 623.

Weekblad van Heerlen, een uitgave van de Heerlense boekdrukker Hermann Weyerhorst. Ruim een jaar later, op 3 april 1847, veranderde hij de naam van zijn blad in De Limburger Courier. Aanvankelijk was er nogal variatie in de wijze van verschijning. Bovendien verscheen het blad nu eens grotendeels in het Nederlands, dan weer in het Duits, hetgeen hoofdzakelijk afhing van het feit of Weyerhorst een Nederlandse of een Duitse redacteur voor zijn uitgave had weten te vinden. Vanaf 1848 verscheen het blad onder de verantwoordelijkheid van de weduwe van Weyerhorst, Margaretha Herff, die in 1859 het bedrijf overdeed aan haar zoon Karel.

Voor een belangrijk deel dankte De Limburger Courier zijn bloei aan Karel Weyerhorst, die tijdens de Frans-Duitse oorlog gebruik ging maken van postduiven bij het verzamelen van nieuwsberichten. Op deze wijze was hij de berichtgeving door grote kranten vaak voor, hetgeen leidde tot een voor die tijd ongekend grote verspreiding van De Limburger Courier. Vanaf 1872 verscheen het blad twee maal en vanaf 1878 zelfs drie maal per week, totdat het in 1882 een dagblad werd. Niet alleen de verschijningsfrequentie nam toe, maar ook de oplage. Telde het blad in 1878 precies 3.093 abonnees, in 1895 waren het er al 27.458.³

In 1899 begon een nieuwe periode in de geschiedenis van De Limburger Courier, qua spelling in 1890 gewijzigd in Limburger Koerier. Omdat een opvolger ontbrak, verkocht Weyerhorst zijn bedrijf aan de gebroeders Pieter, Ignace en Johan van de Weijer uit Utrecht. De schatrijke katholieke familie Van de Weijer ontplooidde tal van activiteiten op uitgeversgebied. De nieuwe eigenaars vonden overplaatsing van het blad naar de gewestelijke hoofdstad Maastricht noodzakelijk voor verdere uitbreiding. In 1901 verhuisde de Limburger Koerier van Heerlen naar Maastricht, waar een pand aan de Wolfstraat werd betrokken. Daarna vond een enorme groei plaats onder de commerciële leiding van F. Herold en de redactionele leiding van hoofdredacteur Jac. P. van Term.⁴

De N.V. Uitgeversmaatschappij Neerlandia, opgericht op 1 januari 1908, was een bundeling van de vennootschappen die in de loop der tijden in het bezit waren gekomen van de Van de Weijers. Artikel 45 van de oprichtingsakte luidde:

³ M. van Meerdervoort, *Het bolwerk van den blinden pionier*, Hilversum 1936, p. 67.

⁴ Zie voor de geschiedenis van de Limburger Koerier onder andere: Buitengewoon nummer Limburger Koerier, oktober 1925; N. Eussen, Stichting en stichter van de Limburger Koerier te Heerlen, in: *Bulletin het Land van Herle* 21 (1971); M. van Meerdervoort, a.w.

‘Uitgaven door de vennootschap te exploiteeren of te onderne-
men, (. . .) zullen nimmer strijdig mogen zijn met de geloofs- of
zedeleer der Roomsch-Katholieke Kerk.’⁵

Het katholieke karakter zou steeds een van de belangrijkste uitgangspunten blijven voor Neerlandia. Haar dagbladen besteedden elke dag ruimschoots aandacht aan het katholieke nieuws. Vrijwel elke redevoering of uitspraak van de geestelijke hoogwaardigheidsbekleders werd kritiekloos weergegeven.

Om er zeker van te zijn dat de bladen katholiek zouden blijven, trokken de commissarissen van Neerlandia uitsluitend vooraanstaande katholieken aan om de sleutelposities in het bedrijf te bekleden. Ze benoemden Dr A. van de Poel en H. van den Broeck, twee voormalige Vlaamse activisten, die tot Nederlander waren genaturaliseerd en beiden werkzaam bij het katholieke dagblad *De Tijd*, tot hoofdredacteur van respectievelijk het *Dagblad van Noord-Brabant en Zeeland* en de *Limburger Koerier*. J. Bruna werd belast met de hoofdredactie van de *Utrechtsche Courant*.

In de jaren dertig steunden de hoofdredacteurs steeds het episcopaat. Een gevolg hiervan was ook een openlijke veroordeling van de Nationaal Socialistische Beweging (N.S.B.) van Mussert. Zo schreef de *Limburger Koerier* op 9 juni 1936:

‘Katholieken met een juist staatkundig inzicht waren, zijn en blijven van zelf tegenstanders van de N.S.B. Ook zonder bisschoppelijk verbod was en is o.i. de partij van den heer Mussert een beweging, die katholieken niet behooren te steunen.’⁶

Hoewel Van den Broeck in 1937 als een van de weinige Nederlandse journalisten de Duitse remilitarisatie van het Rijnland toejuichte, liet de *Limburger Koerier* zich geregeld kritisch uit over nazi-Duitsland. Op 12 april 1939 schreef het blad nog:

‘de reeks van woordbreuken, door het Derde Rijk begaan (. . .) is te bekend dan dat die hier niet opnieuw behoeft te worden opgesomd.’⁷

⁵ Naamloze Vennootschap Uitgevers-Maatschappij ‘Neerlandia’ te Utrecht, p. 16-17, in: *Bijvoegsel tot de Nederlandsche Staatscourant van 31 januari 1908*, no. 16.

⁶ *Limburger Koerier*, 9 juni 1936.

⁷ A.v., 12 april 1937.

De concernleiding trachtte vanuit Utrecht de eenvormigheid van haar bladen te handhaven. De hoofdredacteuren vergaderden regelmatig met directeur-generaal Herold en de president-commissaris Mr E. van de Weijer. In 1936 was bepaald dat de drie hoofdredacteuren geregeld onderling contact zouden onderhouden over de inhoud van de bladen. Afspraak was dat geen van de hoofdredacteuren enige tekst zou opnemen die op bezwaren van de anderen zou kunnen stuiten. Afgezien van het regionale nieuws vertoonden de drie Neerlandia-bladen dan ook een sterke gelijkenis, waar het redactionele artikelen betrof.

De Limburger Koerier in bezettingstijd

Direct na de capitulatie trad er al verdeeldheid op binnen de Neerlandia-pers. Hugo van den Broeck ging meteen een eigen koers varen. Op 16 mei 1940 schreef hij — zonder vooroverleg met zijn collega's — in de Limburger Koerier:

‘Het gordijn der geschiedenis is gevallen over een oude wereld. De toekomst vinde ons tot opbouw van een nieuwe wereld bereid.’⁸

Het artikel leidde tot veel reactie en enkele honderden lezers, vooral intellectuelen, zegden hun abonnement op. Niet alleen als reactie hierop, maar vooral ook uit vrees dat de oude situatie zou terugkeren, waarin elke hoofdredacteur zijn eigen stokpaardjes bereed ten aanzien van de landspolitiek, reageerde Herold op Van den Broeck's solo-optreden. Als Van den Broeck zich niet zou houden aan de gemaakte afspraken, zou hij worden ontslagen.

Dit conflict werd uiteindelijk bijgelegd, maar Van den Broeck bleef in woord en daad de Duitse bezetter steunen. De directie verzette zich hier weliswaar formeel tegen, maar liet na krachtdadig op te treden; het bleef slechts bij dreigementen. Bijgevolg geraakte de Limburger Koerier steeds meer in nationaal-socialistisch vaarwater. Jaarlijks terugkerende nationaal-socialistische evenementen, zoals de verjaardag van Hitler en de herdenking van de ‘Machtübernahme’, werden telkens uitvoerig en opvallend verslagen. Redevoeringen van Hitler verschenen vrijwel zonder uitzondering integraal op de voorpagina. De rubriek ‘Uit de pers’ bevatte opvallend veel citaten uit nationaal-socialistische bladen, zoals Volk en Vaderland en Het Nationale Dagblad. Vanaf mei 1940 verschenen er artikelen van Van den Broeck met een oproep tot samenwerking met de bezetter.

⁸ A.v., 16 mei 1940.

Het blad besteedde uitgebreid aandacht aan de oorlogsgebeurtenissen. Zo werden bijvoorbeeld ten tijde van de luchtslag om Engeland de Duitse vorderingen verheerlijkt en de nederlaag van de Britten onvermijdelijk geacht. Ook werd herhaaldelijk gewezen op de negatieve effecten van de geallieerde acties voor de burgerbevolking, bijvoorbeeld na de bombardementen van Eindhoven en Nijmegen. Toen het tij voor de Duitsers keerde, bleef de Limburger Koerier de vorderingen van de geallieerden bagatelliseren en de Duitse daden schromelijk positief overdrijven.

Met de Duitse inval in Rusland, in juni 1941, begon in de Limburger Koerier een ware stortvloed van artikelen, gericht tegen 'het verderfelijke bolsjewisme'. Het anti-communisme bleef een van de belangrijkste onderwerpen in de berichtgeving. De gruweldaden van het Russische leger werden breed uitgemeten en de strijd tegen het bolsjewisme werd gezien als een heilige plicht. Van den Broeck: 'De strijd tegen de Sowjet-Unie is een strijd voor het Christendom der geheele wereld . . .'.⁹

In de eerste bezettingsjaren liet de Limburger Koerier zich nog niet erg positief uit over de N.S.B. Pas in december 1941, bij het tienjarig bestaan van deze partij, publiceerde het blad voor het eerst propagandistische artikelen. De redevoeringen van Mussert – een jaarlijks terugkerend verschijnsel – stonden integraal, in opvallende druk, op de eerste pagina's.

Behalve de anti-semitische taal in redevoeringen van hooggeplaatste personen, komen we in eigen commentaren anti-Joodse uitlatingen tegen. Kenmerkend is de berichtgeving over een tweetal gebeurtenissen in februari 1941, te weten de moord op de W.A.-man H. Koot in Amsterdam en de Februaristaking. De krant opende met een opvallend bericht, waarin de Joden werden beschuldigd van de moord en werden afgeschilderd als minderwaardig, ja zelfs als beesten. 'Een jood beet als een wild dier om zich heen . . .'.¹⁰ Het blad beweerde dat de Februaristaking was georganiseerd door Joodse 'ophitsers'.

Naast oproepen tot meer begrip voor de nieuwe orde stond het afwijzen van alle verzets- en sabotagedaden. Aanvankelijk volstond de Limburger Koerier met de vermelding van ter dood veroordeelde verzetsstrijders, maar geleidelijk werd in eigen commentaren het plegen van verzet afgeraden. Het blad sprak van grenzeloze onbezonnenheid.

In de regionale verslaggeving was er ruime aandacht voor het kerkelijk

⁹ A.v., 25 juni 1941.

¹⁰ A.v., 27 februari 1941.

nieuws. Daarnaast verschenen er herhaaldelijk verslagen van bijeenkomsten van plaatselijke en regionale N.S.B.-afdelingen.

Vanaf medio 1941 werden dagelijks wervingsadvertenties voor organisaties als de Waffen-S.S., het Vrijwilligerslegioen en later ook voor de Nederlandse Arbeidsdienst, de Landstorm en de Landstand, geplaatst. Deze oproepen waren vaak opgesierd met foto's. Opvallend waren ook de dagelijkse slogans tussen het nieuws op de eerste pagina. Enkele voorbeelden: 'V = Victorie = Duitsland wint op alle fronten'; 'Geen woorden maar daden! Meldt U aan bij de Waffen-SS, het Legioen of het Wachtbataljon'; 'Germaansche Landdienst. Jeugd van Nederland, helpt mede Europa's korenschuur te vullen!' en 'Flinke kerels voor den strijd tegen het bolsjewisme'.

Opgemerkt dient te worden dat de greep van de bezetter op de pers vanaf mei 1940 geleidelijk groter werd. Zo moesten bepaalde berichten letterlijk worden overgenomen of kreeg de hoofdredactie opdracht een 'positief' artikel te wijden aan een onderwerp. De redactie kon zich daaraan moeilijk onttrekken. De Limburger Koerier verzette zich niet tegen de richtlijnen en ging zelfs verder dan de bezetter vroeg. Het blad kon dan ook rekenen op de onvoorwaardelijke steun van de bezetter en kreeg een voorkeursbehandeling. Door maatregelen van de Duitsers waren concurrerende bladen – onder andere het Limburgsch Dagblad en De Zuid Limburger – verdwenen. De Limburger Koerier daarentegen kon de oplage sterk vergroten. In mei 1942 was het aantal abonnees met ruim 10.000 gestegen tot 60.000 en in april 1944 tot 85.800.¹¹

Het pro-Duitse karakter van de krant was ook de bisschoppen niet ontgaan. Eerst in juli 1944 namen ze echter openlijk stelling in een herderlijke brief, die in alle kerken werd voorgelezen. De Limburger Koerier – evenals de beide andere door Neerlandia uitgegeven dagbladen – werden niet langer meer als katholiek beschouwd.¹² Alle leidinggevende functionarissen en redacteuren dienden meteen ontslag te nemen. De persautoriteiten weigerden echter de ontslaaanvragen te honoreren.

Centraal in het beleid van de Neerlandia-leiding gedurende de bezetting stond de voortzetting van de bladen en het behoud van het katholieke karakter, welk laatste doel – gezien de uitspraak van de bis-

¹¹ Oplagecijfers Neerlandia-bladen, in: Archief Commissie voor de Perszuivering, doos 34-II map 00. Dit archief bevindt zich in het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie te Amsterdam.

¹² S. Stokman OFM, *Het verzet van de Nederlandsche Bisschoppen tegen nationaal-socialisme en Duitse tirannie*, Utrecht 1945, p. 290-292.

schoppen – niet werd bereikt. Wel slaagde de leiding er in de gehele onderneming heelhuids door de oorlog te slepen. Daartoe waren concessies gedaan, waaronder het handhaven van Van den Broeck. Uit vrees voor represailles van de bezetter had men Van den Broeck gehandhaafd. Het steeds verder afglijden van de Limburger Koerier trachtte de leiding te compenseren door haar bladen in Breda en Utrecht zo veel mogelijk te vrijwaren van nationaal-socialistische invloeden.¹³ Dit lukte tot op zekere hoogte; deze bladen waren echter niet geheel ‘smetteloos’ van inhoud.

Over Van den Broeck's motieven voor zijn houding dient gezegd, dat hij zichzelf niet als nationaal-socialist beschouwde. Hij is nooit lid geweest van de N.S.B. Met de Duitse overheersing van Europa was voor hem de tijd aangebroken om oude idealen die hij koesterde, zoals een autoritair staatsgezag en het anti-bolsjewisme, te propageren, daar deze frappant aansloten bij het nationaal-socialisme. De Duitsers op hun beurt maakten dankbaar gebruik van Van den Broeck's steun.

Weg met de Limburger Koerier

In februari 1942 legden enkele medewerkers van Neerlandia hun functie neer, omdat ze zich niet meer konden verenigen met de inhoud van de bladen. Ze begonnen onmiddellijk plannen te maken om na de oorlog een dagblad van formaat te gaan verzorgen. Voor hen was het duidelijk dat er in Limburg na de bevrijding geen plaats meer zou zijn voor de Limburger Koerier.¹⁴

In juni 1942 belastte generaal-majoor b.d. J. Jans, gewestelijk commandant van de Ordedienst (O.D.), twee van bovengenoemde voormalige Neerlandia-medewerkers, H. Jussen en S. Kleijn, samen met F. Tuinstra, leraar te Maastricht, met de voorbereiding van de persreorganisatie in Limburg voor het uur ‘U’, het moment van de bevrijding. Vastgesteld werd dat in Limburg meteen na de bevrijding verschillende regionale dagbladen zouden verschijnen onder de titel Mededeelingenbladen van den Ordedienst. Deze zouden worden gedrukt op de persen van de Limburger Koerier, het Limburgsch Dagblad te Heerlen, de Nieuwe Koerier te Roermond en de Nieuwe Venlosche Courant. Elk blad zou onder redactioneel toezicht komen te staan van een districts-perscommandant, terwijl Tuinstra zou gaan optreden als hoofdredac-

¹³ C. J. van der Pol, *‘Neerlandia’. Relas over drie kranten*, Amsterdam 1946, p. 7-11.

¹⁴ Het waren S. Kleijn, hoofdredacteur van Neerlandia's Geïllustreerde Pers, W. Goldschmitz, waarnemend hoofdredacteur van de Limburger Koerier, P. Bultjes, redacteur en H. Jussen, chef buitendienst Midden- en Noord-Limburg.

teur van de gezamenlijke Limburgse bladen. Deze regeling zou van kracht blijven zolang de staat van beleg gold en eenheid in berichtgeving noodzakelijk was. In een later stadium zou de regering moeten bepalen wanneer en door wie de oude Limburgse bladen zouden worden voortgezet.¹⁵

Naast de O.D. hield ook het illegale blad *De Patriot*, dat in Maastricht verscheen tussen maart en oktober 1944, zich intensief bezig met de problemen van de na-oorlogse pers in Limburg. Het blad, waarvan F. Brunklaus, voormalig medewerker van de *Limburger Koerier*, en L. Roumen, aalmoezenier van Sociale Werken te Maastricht, de belangrijkste medewerkers waren, stond bijna geheel in het teken van aanvallen op het Neerlandia-concern, spottend aangeduid als 'Germaniapers'. Over de toekomst was *De Patriot* heel duidelijk:

'Laat het U vandaag kort en krachtig gezegd zijn: Na den oorlog geen Neerlandia-pers meer in ons gewest.

Na den oorlog geen Limburger Koerier meer in onze steden en dorpen.'¹⁶

Een derde groep voerde eveneens in het laatste oorlogsjaar maandelijks besprekingen over de toekomst van de pers in Limburg. Deze gesprekken vonden plaats ten huize van L. Moonen, de secretaris van het bisdom Roermond. Tot de deelnemers behoorden de reeds genoemde L. Roumen, K. Roncken, hoofdaalmoezenier te Heerlen, Mr Dr L. Regout, directeur van de Porseleinfabriek Mosa te Maastricht, Mr L. Schreinemacher, later wethouder van Sociale Zaken te Maastricht en J. Ensink, voorzitter van de Katholieke Arbeidersbeweging te Maastricht. Tijdens deze bijeenkomsten werd het initiatief genomen tot het uitgeven – direct na de bevrijding – van een nieuw blad, genaamd *Veritas*. Deze krant diende in de eerste plaats Limburgs én een uitgesproken katholiek dagblad te zijn. De naam was ontleend aan het vanaf 1932 door Neerlandia, op wens van de katholieke geestelijkheid van Maastricht, uitgegeven apologetisch veertiendaags periodiek *Veritas*. Aalmoezenier Roumen had gefungeerd als hoofdredacteur tot het blad in 1941 door de Duitsers was verboden.¹⁷

Op donderdag 14 september 1944, vrijwel meteen nadat de eerste

¹⁵ H. Jussen, *De maat is vol... Het moeras van de Nederlandse perszuivering*, z.p. 1946, p. 3.

¹⁶ *De Patriot*. Artikelen verschenen in het *Illegale Blad 'De Patriot' te Maastricht tijdens de Nazi-Duitse bezetting*, Maastricht 1944, p. 12.

¹⁷ *Dagblad Veritas*, 25 september 1944.

Amerikaanse troepen de buitenwijken van Maastricht hadden bereikt, begon V. Willems, directeur van de Limburger Koerier, in opdracht van de centrale directie van Neerlandia met de sanering van de redactie van de Limburger Koerier. Per bulletin, dat Willems voor het raam van het gebouw van de Limburger Koerier hing en tevens in de stad verspreidde, maakte Neerlandia het ontslag bekend van Van den Broeck en de redacteur J. Jacobs. Jac. P. van Term, die tot 1934 hoofdredacteur van de Limburger Koerier was geweest, zou tijdelijk optreden als waarnemend hoofdredacteur. De Limburger Koerier zou weer onmiddellijk in de 'zuiver nationalen en katholieken geest van weleer verschijnen', aldus het bulletin.¹⁸

Dit plannetje van Neerlandia, waarvoor De Patriot al herhaaldelijk had gewaarschuwd, werd echter verijdeld. W. Goldschmitz, de districts-perscommandant van de O.D., kwam Willems al snel medelen, dat op grond van het door de Nederlandse regering in Londen afgekondigde Tijdelijk Persbesluit 1944 de Limburger Koerier niet langer mocht verschijnen. De drukkerij werd in beslag genomen en op de persen moest — met medewerking van het Neerlandia-personeel — het blad Mededelingen van den Nederlandschen Orde Dienst worden gedrukt. Kapitein P. Sijmons van de O.D. bevestigde deze maatregel.¹⁹ Van 15 tot 23 september 1944 verscheen het mededelingenblad dagelijks. De eerste dagen was de oplage klein, omdat door gebrek aan electriciteit de persen niet op volle toeren konden draaien. W. Goldschmitz was hoofdredacteur.

Op 22 september kwam de vertegenwoordiger van het Militair Gezag (M.G.), dat de zaken in bevrijd gebied voor de Londense regering voorlopig moest waarnemen, vanuit Brussel in Maastricht aan. Hiermee was de taak van de O.D.-persdienst, die het vacuüm tussen het vertrek van de bezetter en de komst van de regeringsvertegenwoordigers moest opvullen, beëindigd. Als gevolg daarvan mocht het mededelingenblad niet meer verschijnen. Het M.G. achtte het echter noodzakelijk dat er in Maastricht een dagblad verscheen en vond het goed dat Tuinstra, Goldschmitz en hun naaste medewerkers zich met deze taak belastten. Het probleem was echter dat er, volgens het Tijdelijk Persbesluit 1944, geen nieuw blad mocht worden opgericht. De oplossing kwam van aalmoezenier Roumen, die voorstelde om het blaadje Veritas te doen

¹⁸ Jac. P. van Term, *Klachten over kranten. Een kijkje achter de schermen*, Maastricht 1946, p. 3.

¹⁹ Rapport 'Optreden Nederlandse Ordedienst', p. 1, in: Archief Wijffels, inv.no. 152.

uitgroeien tot een dagblad.²⁰ Majoor H. Vullingsh, Militair Commissaris voor Limburg, ging accoord met dit voorstel en vaardigde een bevel uit, dat inhield:

‘dat de inbeslaggenomen eigendommen en bezittingen, toebehoorende aan de Uitgevers-Maatschappij ‘Neerlandia’, welke zich bevinden in de provincie Limburg, ter beschikking worden gesteld tot nader te bepalen datum aan de Directie van het blad ‘Veritas’.

dat het personeel van de N.V. Uitgevers-Maatschappij ‘Neerlandia’ zoowel technisch, redactioneel, administratief alsmede den buitendienst, voor zoover dit personeel door de Directie van ‘Veritas’ wenscht te worden overgenomen, voorloopig ter beschikking dient te staan van het blad ‘Veritas’ voornoemd . . .’.²¹

Nadrukkelijk werd hieraan toegevoegd, dat deze maatregelen slechts een tijdelijk karakter droegen.

Het eerste nummer van het dagblad Veritas verscheen op 25 september 1944.²² Op 27 september vond de eerste bestuursvergadering van Veritas plaats. Volgens de statuten was de doelstelling van het blad het verdedigen en verspreiden van katholieke beginselen op alle gebieden ‘en meer in het bijzonder de bevordering eener principieel juiste voorlichting in Nederlandschen zin van de Limburgsche bevolking’.²³

De eerste moeilijkheden

Veritas zag zich al snel voor problemen gesteld. Zo beweerde het Limburgsch Dagblad eind september 1944 in verschillende hoofdartikelen, dat de Mededeelingen van den Nederlandschen Orde Dienst en Veritas

²⁰ Rapport ‘Optreden Militair Gezag’, p. 1, in: Archief Wijffels, inv.no. 153.

²¹ Bevel Militair Commissaris in Limburg, 29 september 1944, in: Archief Wijffels, inv.no. 152.

²² Notulen bestuursvergadering Veritas, 27 september 1944, in: Archief Wijffels, inv.no. 190. De redactie werd gevormd door een groot aantal ex-Neerlandia medewerkers. F. Tuinstra en W. Goldschmitz waren respectievelijk hoofdredacteur en waarnemend hoofdredacteur. M. Berden, F. Brunklaus, M. Duyzings, S. Kleijn, R. Renckens, J. van Term jr., J. Jonkers, P. Bultjes en J. Wintraecken waren redactieleden. H. Jussen was waarnemend directeur.

²³ Voorzitter van het bestuur van Veritas was Mr Dr L. Regout, gedelegeerd bestuurder was L. Roumen, terwijl G. J. Kuiper, directeur van de Middenstandsbank te Maastricht, optrad als financieel-economisch adviseur. Andere bestuursleden waren J. Ensinck, Drs L. A. H. van Eyseren, directeur van de N.V. Maastrichtsche Spijkerfabriek, L. Franssen, directeur van de Fa. Gebr. Franssen en M. Schreinemacher. Allen waren vooraanstaande katholieken.

slechts een verkapte voortzetting waren van de Limburger Koerier.²⁴ Deze beschuldiging, die veel deining teweeg bracht bij het publiek, was niet geheel en al onbegrijpelijk, omdat Veritas gebruik maakte van de outillage, het personeel, het verspreidingssysteem en de bezorgers van de voormalige Limburger Koerier.

Veritas haastte zich deze aantijgingen te weerspreken met de steun van de dekens van Maastricht en van Wijk, I. Ingendael en D. Schoenmaeckers, die in een ingezonden brief in Veritas verklaarden dat er geen sprake was van enigerlei verbondenheid met Neerlandia.²⁵ Dat de beschuldigingen inderdaad niet juist waren, zou in de loop van de tijd herhaaldelijk blijken: in Veritas werden namelijk met de regelmaat van de klok aanvallen gelanceerd op Neerlandia en in het bijzonder op de Limburger Koerier.²⁶ Na overleg met Veritas erkende het Limburgsch Dagblad het bij het verkeerde eind te hebben en staakte zijn actie.²⁷ De onderlinge verstandhouding tussen de twee bladen werd hierna aanzienlijk beter.

Ook van de zijde van Neerlandia kwamen al snel felle protesten tegen de beslissing van het M.G. Veritas als dagblad te laten verschijnen, temeer daar al snel duidelijk werd dat dit periodiek als dagblad hoe dan ook zou worden voortgezet, ook als Neerlandia nog toestemming zou krijgen de Limburger Koerier of een ander dagblad in Limburg uit te geven. Op 23 september 1944 wees Willems in een gesprek met vertegenwoordigers van het M.G. op het feit dat Veritas, gezien de in 1932 gesloten overeenkomst met de Maastrichtse geestelijkheid, nog steeds eigendom was van Neerlandia. Alleen Neerlandia zou zijns inziens kunnen beslissen over het al dan niet verschijnen van Veritas als dagblad, terwijl hij het bezwaarlijk achtte dat het Neerlandia-personeel moest meewerken aan de uitgave van Veritas. Volgens Willems was het Veritas er enkel om te doen een eventueel door Neerlandia uit te geven dagblad onmogelijk te maken. Tenslotte toonde hij zich onthutst over het feit dat de geestelijkheid, met name de dekens van Maastricht en van Wijk, zich openlijk achter Veritas had geschaard. Majoor Schurmann, de secondant van majoor Vullingsh, wees er echter op dat het onmogelijk was om de Limburger Koerier of een blad onder een andere

²⁴ *Limburgsch Dagblad*, 22, 26 en 27 september 1944. Eén kop luidde: 'De Limburger Koerier verschijnt niet meer, maar de Neerlandia-pers herleeft!'

²⁵ *Dagblad Veritas*, 27 september 1944.

²⁶ Zie bijvoorbeeld: *Dagblad Veritas*, 28 september 1944: 'Na vier jaar nazi-dienst'.

²⁷ Rapport 'Optreden van aalmoezenier Roumen', p. 1-2, in: Archief Wijffels, inv.no. 156.

naam door Neerlandia te laten uitgeven. Over de interne aangelegenheden van Veritas liet hij zich niet uit. Ingrijpen door het M.G. was alleen mogelijk, aldus Schurmann, wanneer de veiligheid of het nationaal belang in gevaar dreigde te komen. Omdat het M.G. had beslist dat het gehele Neerlandia-apparaat voorlopig ter beschikking werd gesteld van Veritas, achtte hij het de beste oplossing, dat beide partijen in onderling overleg hun problemen zouden oplossen.²⁸

Tijdens de daarop volgende onderhandelingen – met een uiterst fel karakter – verklaarde Willems zich uiteindelijk bereid toe te stemmen in de verschijning van Veritas als niet door het Neerlandia-concern uitgegeven dagblad. Als voorwaarde stelde hij dat dit geen afbreuk zou doen aan het eigendomsrecht van Neerlandia voor de toekomst. Bovendien zegde hij de technische medewerking toe van Neerlandia, nadat hem van Veritas-zijde nadrukkelijk was verzekerd dat de belangen van Neerlandia niet zouden worden geschaad.²⁹

Tijdens de eerste bestuursvergadering van Veritas, op 27 september, werd besloten dat Veritas een vertegenwoordigend blad voor heel Limburg en tevens streekblad voor Maastricht moest zijn. De naam Veritas zou echter slechts worden gevoerd zolang de overgangstijd duurde. Het drukken van Veritas werd beschouwd als een drukorder aan Neerlandia. Het personeel van de drukkerij bleef dan ook in dienst van Neerlandia. Willems zou namens Neerlandia de technische en administratieve zaken regelen met Veritas. Met betrekking tot de financiële verplichtingen aan Neerlandia zou later, in overleg met de overheid, een definitieve regeling moeten worden getroffen.³⁰

Al snel bleek dat Veritas zich niet hield aan de met Willems gemaakte afspraak en toch negatieve artikelen over Neerlandia opnam. Protesten hiertegen van Willems bij het M.G. en bij Veritas leverden geen resultaat op. Alleen H. Jussen, de waarnemend directeur van Veritas, bleek begrip te hebben voor de moeilijke positie van Neerlandia. Hij legde op 7 oktober 1944 zijn functie neer, omdat hij niet langer wilde meewerken aan de – volgens hem – scheve verhouding tussen beide partijen. Het bestuur aanvaardde Jussen's ontslag en benoemde S. Kleijn, die al lid van de redactie was, tot directeur.³¹ Jussen zou zich in de komende jaren

²⁸ Rapport 'Het ontstaan van Veritas. Verhouding Veritas tot Neerlandia', p. 1-2 en Rapport 'Optreden van Jussen', p. 1, in: Archief Wijffels, inv.no. 154 en 160.

²⁹ Rapport 'Het ontstaan van Veritas. Verhouding Veritas tot Neerlandia', p. 1-2, in: Archief Wijffels, inv.no. 154.

³⁰ Notulen bestuursvergadering Veritas, 27 september 1944, in: Archief Wijffels, inv.no. 190.

³¹ Notulen bestuursvergadering Veritas, 9 oktober 1944, in: Archief Wijffels, inv.no.

opwerpen als een fanatiek pleitbezorger voor de Neerlandia-belangen.

Het waren niet alleen de openlijke aanvallen in het blad die kwaad bloed zetten bij Neerlandia. Ook het gebruik door Veritas van de administratie van de Limburger Koerier en het stelselmatig ronselen van Neerlandia-personeel leidde tot felle reacties. Voor Willems was het duidelijk dat Veritas, onder sanctie van het M.G. en met steun van de geestelijkheid, misbruik maakte van de noodtoestand om het blad alom bekendheid te geven, daarbij de belangen van Neerlandia volkomen negerend. Anderen noemden deze handelwijze van Veritas 'weinig elegant' of zelfs 'roof op klaarlichten dag', aldus Willems.³² Mr E. van de Weijer, president-commissaris van Neerlandia en in de bevrijdingsperiode als kapitein verbonden aan het M.G., wees het hoofd van de Sectie I, Subsectie Perszuivering en Papiertoewijzing van het M.G., kapitein J. Sikkema, op de, volgens hem, onredelijke wijze waarop Neerlandia in Maastricht werd behandeld.³³ Om zich persoonlijk op de hoogte te stellen van de situatie bezocht Sikkema op 10 november Maastricht. Hij kwam tot de conclusie dat er inderdaad misstanden waren gegroeid. In een gesprek met directeur Kleijn wees hij er op dat Veritas geen gebruik had mogen maken van het abonneebestand van de Limburger Koerier en van het personeel en het agentencorps van Neerlandia. Veritas had, aldus Sikkema, zelfstandig een administratie moeten opbouwen en de exploitatie en bezorging moeten organiseren. Ook verwierp hij het aannemen door Veritas van redacteurs die bij de Limburger Koerier hadden gewerkt, omdat het helemaal niet zeker was dat deze personen na een beoordeling door de zuiveringsinstanties nog journalistiek werkzaam zouden mogen zijn. Kleijn was echter niet bepaald onder de indruk van Sikkema's bezwaren en wees er op dat Veritas geheel op de steun van de geestelijkheid kon rekenen.³⁴ Sikkema stelde zich ook in verbinding met Willems, maar kon hem geen

190. Veritas verspreidde bijvoorbeeld in Maastricht op grote schaal een pamflet onder de titel 'Weg met den Limburger Koerier'.

³² Rapport 'Het overnemen van Neerlandia-personeel door Veritas', p. 1-2, in: Archief Wijffels, inv.no. 162.

³³ De Nederlandse regering te Londen had in september 1944 het Tijdelijk Persbesluit uitgevaardigd. Bladen die ná 1 januari 1943 waren doorverschenen, mochten na de bevrijding niet meer uitkomen. Te zijner tijd zou een perszuiveringscommissie de bladen en hun medewerkers moeten beoordelen. Pas in september 1945 werd de Commissie voor de Perszuivering geïnstalleerd, bestaande uit juristen, journalisten, dagbladirecteuren en verzetsmensen.

³⁴ Rapport 'Optreden Militair Gezag', p. 2-3 en Rapport 'Optreden van Kleijn', p. 2, in: Archief Wijffels, inv.no. 153 en 157.

toezeggingen doen omtrent een wijziging van de omstandigheden. Aan de ontstane situatie kon hij niets veranderen; het bedrijf van Neerlandia was nu eenmaal in beslag genomen en het was noodzakelijk dat er – om een vacuüm in de nieuwsvoorziening te voorkomen – een dagblad verscheen. Daarvoor moest het apparaat van Neerlandia beschikbaar worden gesteld. Wel wees Sikkema er op dat, wanneer Neerlandia in Limburg weer in haar rechten zou worden hersteld, ongetwijfeld de mogelijkheid zou ontstaan om gerechtelijk op te treden tegen Veritas. In ieder geval was Veritas volledige vergoeding verschuldigd voor de loondruk en voor het gebruik van het personeel en de faciliteiten van Neerlandia.³⁵ Aan de feitelijke situatie in Maastricht veranderde dus vooralsnog niets.

Korte tijd later begon ook Jussen, die – na een paar weken te hebben gewerkt bij Radio Luxemburg – per 1 december 1944 in dienst kwam van het M.G. bij de Subsectie Perszuivering en Papiertoewijzing, zich intensief in te zetten voor de zaak van Neerlandia. Hij liet geen enkele mogelijkheid voorbij gaan om anderen, met name zijn chef Sikkema, te wijzen op de volgens hem schandalige wijze waarop Veritas Neerlandia behandelde.³⁶ Een gevolg van zijn activiteiten was dat in kringen van het M.G. steeds meer begrip ontstond voor de moeilijkheden waarmee Neerlandia te kampen had.

Problemen met betrekking tot oplage, omvang en verspreidingsgebied

Ondanks alle moeilijkheden steeg het aantal abonnementen van Veritas in de eerste maanden aanzienlijk: van ongeveer 30.000 in september 1944 tot bijna 89.000 in februari 1945, dezelfde oplage als waarin de Limburger Koerier in september 1944 verscheen. Door de papiernood zag het M.G. zich al snel genoodzaakt in samenwerking met de Nederlandse Dagbladpers, de vereniging van dagbladdirecties, tot het opleggen van beperkingen met betrekking tot omvang en oplage van de kranten.

Veritas, dat in februari 1945 een stichting was geworden,³⁷ deed verwoede pogingen om te voorkomen dat er voor haar een negatieve regeling uit de bus zou komen. Het mocht echter niet baten. Hoewel het blad Veritas – overigens werd deze naam met ingang van 15 maart 1945 veranderd in *Gazet van Limburg* – méér abonnees telde dan de andere Limburgse dagbladen samen, kwam het M.G. medio maart met een

³⁵ Rapport 'Optreden Militair Gezag', p. 3, in: Archief Wijffels, inv.no. 153.

³⁶ H. Jussen, a.w., p. 4.

³⁷ Stichtingsacte Veritas, 17 februari 1945, in: Archief Veritas, inv.no. 452.

ingrijpende maatregel. Limburg werd daardoor in drie rayons verdeeld, waarbij aan de Maas- en Roerbode Midden- en Noord-Limburg werd toegewezen, aan het Limburgsch Dagblad de Mijnstreek en aan de Gazet van Limburg Maastricht en omgeving. Bovendien mocht de Gazet van Limburg niet meer dan 40.000 abonnees hebben.³⁸

Het bestuur van de Stichting Veritas verzette zich uit alle macht tegen deze beslissing en beriep zich hierbij op artikel 7 van de Grondwet betreffende de vrijheid van drukpers: de lezers behoren zelf te kiezen welk dagblad ze willen lezen! Bovendien hield het bestuur vast aan zijn doelstelling dat zijn blad een uitgave voor heel Limburg moest zijn. Het M.G. was echter niet meer op andere gedachten te brengen en gaf opdracht per 15 mei de oplage van de Gazet te beperken tot 40.000. Ook mocht het blad na die datum geen abonnees meer hebben buiten het rayon Maastricht en omgeving.³⁹

Deze maatregel was niet alleen voor de Stichting Veritas, maar ook voor Neerlandia erg moeilijk te verkroppen. Doordat de Gazet van Limburg nu was gedegradeerd tot een streekblad en de andere bladen zich nu onbelemmerd meester konden maken van de rest van Limburg, voorzag Willems ernstige problemen voor de toekomst. Als Neerlandia in Limburg weer zelf een dagblad zou mogen uitgeven, zou het zich namelijk enorme offers moeten getroosten om het verloren lezersbestand te heroveren. Daarom drong hij er, echter zonder succes, bij het M.G. op aan om te bepalen dat bij een eventuele terugkeer van Neerlandia het Limburgsch Dagblad en de Maas- en Roerbode een oplagevermindering zou worden opgelegd, gebaseerd op de positie van deze bladen van vóór de oorlog.⁴⁰

Onderhandelingen

De controverse tussen Neerlandia en de Stichting Veritas was midden 1945 enorm groot. Beide partijen hadden nog steeds geen sluitende overeenkomst getroffen over het door Veritas te betalen bedrag voor de drukkosten. Bovendien kan niet gezegd worden dat Neerlandia de loondruk erg secuur uitvoerde. Om uit de impasse te geraken, deed Neerlandia al in juli 1945 een toenaderingspoging, omdat het concern verwachtte na een snelle zuivering weer zelf een dagblad in Limburg te mogen uitgeven. Aangezien Veritas hier niet op reageerde, riep Neer-

³⁸ Notulen bestuursvergadering Veritas, 17 maart 1945, in: Archief Wijffels, inv.no. 190.

³⁹ A.v.

⁴⁰ Rapport 'Optreden Militair Gezag', p. 3, in: Archief Wijffels, inv.no. 153.

landia de bemiddeling in van de vicaris-generaal van het bisdom Roermond, Prof. Dr F. J. Féron, die zich bereid verklaarde te proberen de partijen bij elkaar te brengen. Nadat Féron Veritas had verzekerd dat het op de steun van de bisschop kon blijven rekenen, stemde het bestuur er mee in een delegatie van Neerlandia te ontmoeten.⁴¹

Tijdens de bespreking op 9 oktober 1945 bleken de meningen te ver uit elkaar te liggen. Neerlandia was bereid concessies te doen om de geestelijke belangen veilig te stellen, maar verweet Veritas misbruik te hebben gemaakt van de situatie na de bevrijding. Veritas verzette zich tegen elke poging van Neerlandia om zijn plaats te heroveren, daar bij dit concern steeds commerciële doeleinden voorop stonden, terwijl het zelf daarentegen veel meer waarde hechtte aan ideële motieven. Daar de delegatie van Veritas geen beslissingsbevoegdheid had gekregen, konden er geen knopen worden doorgehakt. In de bestuursvergadering van Veritas op 19 oktober werd afgezien van verder onderhandelen; Veritas zou nu en in de toekomst de *Gazet van Limburg* blijven uitgeven.⁴² Hiermee waren de eerste toenaderingspogingen mislukt.

De verhouding tussen beide partijen werd er niet beter op, toen bleek dat Jac. P. van Term, de vroegere hoofdredacteur van de *Limburger Koerier*, en H. Jussen ingeschakeld werden bij de uitvoering van de perszuivering in Limburg. Meteen nadat dit bekend was geworden, wees Veritas Dr C. Beekenkamp – hoofd afdeling Perszuivering en Papiertoewijzing van het Ministerie van Binnenlandse Zaken, dat de zaken op dit terrein van het M.G. had overgenomen – er op dat deze personen ongeschikt waren voor die taak. Ze waren huns inziens in het verleden te vaak opgetreden als belangenbehartigers van Neerlandia. Ook Beekenkamp onderkende deze bezwaren daar ‘... iemand die in de keuken werkt, weleens de gelegenheid heeft in een verkeerd potje te kijken’.⁴³ Daarom adviseerde hij de Minister Jussen te verzoeken zelf ontslag aan te bieden. Minister Beel ontbood Jussen naar Den Haag; deze weigerde echter zelf ontslag te nemen. Hierop werd Jussen met ingang van 31 december 1945 eervol ontslagen.⁴⁴ Van Term wist zich nog enkele maanden te handhaven.

Zowel in de *Gazet van Limburg* als daarbuiten bleef Veritas nadruk-

⁴¹ Notulen bestuursvergadering Veritas, 19 oktober 1945, in: Archief Veritas, inv.no. 5.

⁴² A.v. en Rapport ‘Ons contact met Veritas’, p. 1, in: Archief Wijffels, inv.no. 191.

⁴³ Notulen bestuursvergadering Veritas, 11 december 1945, in: Archief Veritas, inv.no. 6.

⁴⁴ H. Jussen, a.w., p. 8.

kelijk wijzen op het foute karakter van Neerlandia. Zij kreeg daarbij de steun van de Diocesane Commissie van Samenwerkende Standsorganisaties in het bisdom Roermond en van de Katholieke Centrale Maastricht, twee uiterst invloedrijke lichamen in Limburg. In brieven aan de persinstanties wezen zij er op dat Neerlandia zich vrijwel uitsluitend had laten leiden door commerciële overwegingen, in hun optiek mede de oorzaak van het verderfelijke karakter van de Limburger Koerier tijdens de bezetting. Ze verzochten de persinstanties alles in het werk te stellen om te voorkomen dat Neerlandia in Limburg ooit nog een dagblad zou kunnen uitgeven. Hierbij dient aangetekend dat de voorzitter van de Katholieke Centrale Maastricht, J. Ensink, tevens bestuurslid was van de Stichting Veritas. Ook een aantal vooraanstaande Limburgse katholieken drong bij de autoriteiten aan op passende maatregelen tegen Neerlandia.⁴⁵

Neerlandia zag de houding van Veritas als een duidelijke poging het concern zwart te maken en een vooringenomen stemming te kweken voor de komende behandeling van de zaak Neerlandia door de perszuiveringscommissie. Het concern ging in de tegenaanval. Jac. P. van Term en H. Jussen gaven enkele brochures uit met de voor zich sprekende titels: *Klachten over kranten. Een kijkje achter de schermen* en *De maat is vol. . . Het moeras van de Nederlandsche perszuivering*. Hierin trachtten zij alle aantijgingen aan het adres van Neerlandia te weerleggen en vielen zij het beleid van de Stichting Veritas aan. Deze brochures deden veel stof opwaaien en kwamen in handen van Mr J. Loeff, de voorzitter van de perszuiveringscommissie. Loeff was er niet over te spreken en achtte handhaving van Van Term als medewerker bij de perszuivering niet langer aanvaardbaar, waarop Van Term ontslag kreeg.⁴⁶

Toch een overeenkomst?

Door de beschuldigingen over en weer ontstond een uiterst geladen verhouding. Het bisdom Roermond wenste dat hierin verandering kwam en nodigde beide partijen aan de onderhandelingstafel. Neerlandia reageerde meteen positief; Veritas offerde bezwaren. Het be-

⁴⁵ Zie bijvoorbeeld brief Katholieke Centrale Maastricht aan Persraad, 31 maart 1946 en brief Diocesane Commissie aan Persraad, 15 maart 1946, in: Archief Veritas, inv.no. 12. De Diocesane Commissie van Samenwerkende Standsorganisaties in het bisdom Roermond vertegenwoordigde ruim 60.000 katholieke georganiseerden!

⁴⁶ Rapport 'De Tribunaal-affaire en de Perszuiveringscommissies', p. 8, in: Archief Wijffels, inv.no. 171.

stuur voelde namelijk meer voor het aanknopen van besprekingen met de Limburgia-Pers – een samenwerkingsverband tussen de Maas- en Roerbode, het Limburgsch Dagblad en de Venlosche Courant – over redactionele en commerciële samenwerking. Samen met de Limburgia-Pers zou Veritas sterk genoeg zijn om Neerlandia weerstand te kunnen bieden, zelfs als dat concern weer een eigen dagblad zou gaan uitgeven.⁴⁷ Hoewel de meeste bestuursleden achter dit plan stonden, stemde men toch in met de wens van het bisdom om met Neerlandia rond de tafel te gaan zitten. De stem van de geestelijkheid woog kennelijk zwaar voor Veritas.

Op 4 juli 1946 vond een eerste gesprek plaats tussen delegaties van beide partijen. De delegatie van Veritas had wederom geen beslissingsbevoegdheid, maar na overleg met Prof. Féron kwam er toch een concept-overeenkomst tot stand.⁴⁸

De kern hiervan was dat de uitgave van de Gazet van Limburg zou worden stopgezet wanneer Neerlandia weer een eigen dagblad zou gaan uitgeven in Limburg. In ruil zou de Stichting Veritas een belangrijke stem krijgen in de benoeming van de hoofdredactie, redactie en directie van het door Neerlandia uit te geven blad. Beide partijen waren het er over eens dat twee bladen in Maastricht niet levensvatbaar waren. Neerlandia was ook bereid tot aanzienlijke financiële concessies: het zonder verdere verrekening overnemen van de activa, passiva en lopende verplichtingen van Veritas én het aanbieden van tenminste tien procent van het aandelenkapitaal aan Veritas.⁴⁹ Neerlandia was kennelijk bereid veel op te offeren in ruil voor een eigen dagblad. Waarschijnlijk toonde het die grote toegeeflijkheid ook met het oog op de naderende zuivering: een verklaring in Den Haag dat in Maastricht alles was geregeld, zou alleen maar in het voordeel van Neerlandia kunnen werken.

De partijen besloten een gezamenlijke commissie in te stellen die de voorlopige overeenkomst moest gaan uitwerken. Het college van commissarissen van Neerlandia liet al binnen enkele dagen weten accoord te gaan met de concept-overeenkomst.⁵⁰ Veritas was terughoudender. Weliswaar namen enkele bestuursleden zitting in de overlegcommissie, maar de onderhandelingen met de Limburgia-Pers werden voortgezet.

⁴⁷ Rapport 'Ons contact met Veritas', p. 1, in: Archief Wijffels, inv.no. 191.

⁴⁸ A.v.

⁴⁹ Grondslag van samenwerking tussen Veritas en Neerlandia, in: Archief Veritas, inv.no. 12.

⁵⁰ Rapport 'Ons contact met Veritas', p. 1, in: Archief Wijffels, inv.no. 191.

Veritas werd hierin gesteund door Beekenkamp, die adviseerde tot verder onderhandelen – om tijd te winnen – zonder iets prijs te geven, aangezien hij groot wantrouwen koesterde jegens de bereidwilligheid van Neerlandia. ‘Ik zou mij, wanneer dergelijke heeren dit accepteerden, afvragen: wat zou daar nu weer achter zitten’,⁵¹ aldus Beekenkamp.

Diens advies was niet aan dovemansoren gegeven. Veritas deed alles om een definitieve regeling met Neerlandia uit te stellen en tekende al direct bezwaar aan toen Neerlandia Van de Poel en Jussen voorstelde als zijn vertegenwoordigers in de overlegcommissie.⁵² De aversie tegen Jussen is begrijpelijk, omdat deze was overgelopen van het Veritas-kamp naar Neerlandia. Van de Poel – ex-hoofdredacteur van het door Neerlandia uitgegeven dagblad in Breda – was vanwege zijn houding tegenover de Duitsers in het eerste bezettingsjaar niet geheel gevrijwaard van kritiek. Weliswaar had hij lange tijd in het concentratiekamp Neuengamme doorgebracht en was hij daar ‘bekeerd’ vandaan gekomen, doch zijn zaak moest nog door de zuiveringscommissie worden gewogen.⁵³ Neerlandia zag al snel in dat de keuze van deze personen niet zo heel gelukkig was. De zaak kreeg echter een andere wending, toen Jussen zich in een vertrouwelijk gesprek met J. Lücker, een medewerker van de Gazet van Limburg, zeer negatief uitliet over de Gazet en het daaraan verbonden personeel. Bovendien gaf Jussen te kennen dat, indien de Gazet met de Limburgia-Pers zou samengaan, Neerlandia met een nieuw provinciaal dagblad – uit te geven door een officieel van Neerlandia losstaande stichting – een geduchte concurrent zou worden. Dit was tegen het zere been van Veritas, dat daarop de eisen voor samenwerking met Neerlandia flink opschroefde, zoals volledige zeggenschap inzake benoeming en ontslag en tevens carte blanche voor aansluiting bij het Limburgia-blok.⁵⁴

Medio oktober 1946 liepen de onderhandelingen definitief vast. Veritas stelde geen vertrouwen meer in de leiding van Neerlandia, met name in de personen Herold en De Vink. Voor Prof. Féron was het nu ook wel duidelijk dat er geen eenstemmigheid in het verschiet lag tussen deze

⁵¹ Notulen bestuursvergadering Veritas, 6 augustus 1946, in: Archief Veritas, inv.no. 12.

⁵² A.v.

⁵³ De Jong, a.w., p. 624 en p. 646-647. Over zijn verblijf in Neuengamme schreef Van de Poel: *Neuengamme. Getuigenis over het ongemaskerde nationaal-socialisme van een Duitsch concentratiekamp*, Heerlen 1945.

⁵⁴ Verslag gesprek Féron en Krekelberg, 3 oktober 1946, in: Archief Veritas, inv.no. 11.

twee onwrikbare standpunten. Hij liet weten dat het bisdom zich terugtrok als bemiddelaar en enkel nog als belangstellend toeschouwer de verdere ontwikkelingen wilde gadeslaan.⁵⁵ Terwijl Veritas ondertussen de onderhandelingen met de Limburgia-Pers voortzette, kwam Neerlandia met het reeds door Jussen geopperde plan. Een vertrouwensman van Neerlandia, Ir C. Nicolas uit Heerlen, deed voorkomen alsof het plan aan zijn eigen brein was ontsproten en richtte de Stichting Sint Servaes op. Aan deze stichting zou Neerlandia tijdelijk haar outillage, organisatie en rechten in Limburg overdragen. Met Veritas moest worden onderhandeld over de overdracht van de Gazet van Limburg aan deze stichting. Wanneer Neerlandia weer zelf een dagblad zou mogen uitgeven in Limburg, zou de Stichting Sint Servaes het door haar uitgegeven dagblad stopzetten. Zo trachtte Neerlandia de kloof tot na de perszuivering te overbruggen.⁵⁶

Nicolas zette wel vaart achter de zaak. Hij bood Veritas grote bevoegdheden in de Stichting Sint Servaes in ruil voor de overdracht van de Gazet van Limburg aan deze stichting. Nicolas trachtte voortdurend de schijn weg te nemen dat hij slechts een zetbaas van Neerlandia was, maar slaagde daar niet in. Al tijdens de eerste bijeenkomst met vertegenwoordigers van Veritas bleek dat Nicolas de overeenkomst persé vóór 15 december 1946 rond wilde hebben.⁵⁷ Deze datum was niet puur toevallig, want algemeen werd verwacht dat de zuiveringszaak tegen Neerlandia op 16 december zou beginnen. Een publicatie van een overeenkomst in Maastricht zou de zitting van de perszuiveringscommissie ongetwijfeld kunnen beïnvloeden. Binnen het bestuur van Veritas liepen de meningen over het plan Nicolas nogal uiteen. Om verschillende redenen besloot men toch met Nicolas te gaan onderhandelen: enerzijds was de steun van de bisschop weggefallen, anderzijds verwachtte men grote problemen op financieel gebied bij de uiteindelijke afrekening met Neerlandia. Er moest nu van de situatie gebruik worden gemaakt om er het meeste voordeel uit te slepen. Inmiddels had Veritas al een principe-overeenkomst gesloten met de Limburgia-Pers.⁵⁸

Weliswaar niet vóór het begin van de zuiveringszaak van Neerlandia, maar toch kort nadien, kwam eind december een accoord tot stand.

⁵⁵ Rapport 'Ons contact met Veritas', p. 4-5, in: Archief Wijffels, inv.no. 191.

⁵⁶ A.v.

⁵⁷ Notulen bestuursvergadering Veritas, 26 november 1946, in: Archief Veritas, inv. no. 6.

⁵⁸ A.v.

Belangrijkste punten hiervan waren: er zou geen provinciaal dagblad komen, Sint Servaes zou zich aansluiten bij een te vormen Limburgse Persstichting, Veritas zou twee commissarissen benoemen in Sint Servaes en deze stichting zou alle activa, passiva en lopende verplichtingen van Veritas zonder verdere verrekening overnemen. Gezien de toekomstige overdracht van de uitgave van de Stichting Sint Servaes aan Neerlandia diende ook dit concern zijn goedkeuring te geven. Neerlandia deed dat uiteraard met plezier. Helaas zou er toch weer een kink in de kabel komen. De Persraad, algemeen adviescollege van de regering op persgebied en tevens belast met het verstrekken van verschijningsvergunningen, diende zijn goedkeuring te geven aan een eventuele overdracht van de Gazet aan Sint Servaes. De Persraad zag echter Sint Servaes slechts als een verkapte constructie van Neerlandia. Het verzoek van Sint Servaes om in Maastricht een dagblad te mogen uitgeven, werd opzij gelegd totdat Neerlandia zou zijn gezuiverd.⁵⁹

Teleurgesteld door dit besluit van de Persraad ontbond Nicolas zijn stichting. Er was dus nog niets veranderd: Veritas gaf nog steeds de Gazet uit; Neerlandia trad slechts op als loondrukker. De onderhandelingen van Veritas met de Limburgia-Pers leidden uiteindelijk ook niet tot een bevredigend resultaat, want men kon het niet eens worden over de rayonverdeling. Bovendien was het bestuur van Veritas verdeeld over mogelijke aansluiting bij een Limburgse Persstichting. Enkele leden, onder andere de invloedrijke Ir F. C. M. Wijffels, vonden dat nogmaals getracht moest worden met Neerlandia tot overeenstemming te komen.⁶⁰

Veritas zwicht

De perszuiveringscommissie legde begin 1947 een aantal personen van de Neerlandia-leiding en enkele van haar journalisten straffen op. Ook een aantal commissarissen werd voor enige tijd uitgesloten van leidinggevende functies in het perswezen.⁶¹ Na de zuivering kwam het

⁵⁹ Notulen bestuursvergadering Veritas, 18 december 1946, in: Archief Wijffels, inv.no. 190.

⁶⁰ Ir F. C. M. Wijffels was in december 1944 toegetreden tot het bestuur van Veritas. Van februari tot juni 1945 was hij Minister van Sociale Zaken in het tweede kabinet Gerbrandy; daarna lid van de R.K.S.P.-fractie in de Eerste Kamer en vanaf oktober 1945 voorzitter van de Mijnindustrieraad.

⁶¹ De uitspraken van de Commissie voor de Perszuivering zijn gepubliceerd in de *Nederlandse Staatscourant*, no. 193, 4 oktober 1950. De beroepsinstantie, de Raad van Beroep voor de Perszuivering, publiceerde zijn uitspraken op 13 oktober 1950 in de *Nederlandse Staatscourant*, no. 200.

concern met een geheel nieuwe raad van commissarissen. Opmerkelijk was dat zich onder hen een bestuurslid van de Stichting Veritas, Ir F. Wijffels, bevond. Deze had als nadrukkelijke voorwaarde voor toetreding tot de raad van commissarissen gesteld, dat Veritas en Neerlandia tot overeenstemming moesten komen. Door zijn bemiddeling werden de onderhandelingen in de tweede helft van 1947 hervat.⁶² Beide partijen waren het er wel over eens dat er in Maastricht onmogelijk twee kranten naast elkaar zouden kunnen functioneren. Veritas dacht er echter niet aan te wijken voor Neerlandia, dat volgens haar enkel het herstel van de vooroorlogse situatie nastreefde. Een flinke dosis regionalisme speelde daarnaast een belangrijke rol: Veritas wilde een Limburgse katholieke krant en niet een blad dat vanuit Utrecht zou worden gedirigeerd. Tenslotte hechtte Veritas, in tegenstelling tot Neerlandia, veel waarde aan samenwerking met andere katholieke dagbladen in Limburg. Kortom, de kloof leek opnieuw onoverbrugbaar.

Veritas was de eerste die de impasse trachtte te doorbreken en kwam in maart 1948 met een geheel nieuw voorstel. Uitgangspunt was de oprichting van een N.V. Limburg door beide partijen. Veritas zou 100.000 gulden, Neerlandia 50.000 gulden als beginkapitaal moeten storten. Veritas wees drie commissarissen aan, Neerlandia twee. Deze commissarissen zouden alle functionarissen van de N.V. Limburg benoemen. Het doel van de N.V. Limburg was het uitgeven van katholieke dag- en weekbladen, vooralsnog alleen de *Gazet*. De Stichting Veritas bleef bestaan ter behartiging van haar oorspronkelijk doel; de N.V. Limburg zou de uitgeefster en Neerlandia zou de drukker worden van de *Gazet* van Limburg. Belangrijkste overweging voor Veritas om een nieuwe N.V. op te richten, was gelegen in de slechte naam van Neerlandia in Limburg, die nu werd omzeild en bovendien bleef in deze opzet het Limburgse karakter van de *Gazet* gewaarborgd.⁶³ Neerlandia verwierp dit voorstel; het wilde zélf uitgever worden van een krant in Limburg. Men was wel bereid het gewestelijke karakter van een door haar uit te geven blad te waarborgen door instelling van een Raad van Advies, bestaande uit prominente personen uit het bisdom Roermond. Een oplossing, waarbij aan het eigendomsrecht op een Limburgse krant van

⁶² Notulen bestuursvergadering Veritas, 27 maart 1947, in: Archief Veritas, inv.no. 6. Wijffels had niet vooraf het bestuur van Veritas geraadpleegd.

⁶³ Voorstel betreffende fundamentele samenwerking, maart 1948, in: Archief Veritas, inv.no. 12.

Neerlandia zou worden getornd, zou het concern nooit aanvaarden.⁶⁴ Ook deze keer kwamen beide partijen dus geen stap dicht bij elkaar. Veritas had uit wantrouwen drie commissarissen tegen twee voor Neerlandia gesteld. Bij deze verhouding vreesde Neerlandia terecht weinig invloed te kunnen uitoefenen. Het bleek geen goede basis om tot overeenstemming te komen. De onderlinge verhouding verslechterde nog meer toen Neerlandia, na dit jarenlang te hebben geweigerd, een totale afrekening voor de drukkosten presenteerde. Het te betalen bedrag bleek schrikbarend hoog te zijn, namelijk 546.928 gulden en 20 cent. Enkele posten waren voor Veritas niet acceptabel, bijvoorbeeld de bijna 200.000 gulden die Neerlandia rekende voor het gebruik van het abonnementenregister en andere delen van de administratie.⁶⁵ Beide partijen stonden onwrikbaar tegenover elkaar. Veritas stelde voor een arbitragecommissie een uitspraak te laten doen. De leden van deze commissie zouden moeten worden aangezocht door het bisdom Roermond, maar Neerlandia zag weinig heil in dit voorstel.⁶⁶ Het concern verwachtte dat het bisdom liever neutraal zou blijven én wilde de zaak niet uit handen geven, een beleidslijn, die Neerlandia al geruime tijd had gevolgd. Zo had het concern steeds geweigerd toe te treden tot de Katholieke Nederlandse Dagbladders – de vereniging van dagbladuitgevers – zolang die in haar statuten een arbitrage-artikel, dat voor de leden bindend was, had opgenomen.⁶⁷

Het bestuur van Veritas was nu ten einde raad. Steeds vaker klonken in de bestuursvergaderingen geluiden die meenden dat Veritas niet tegen een strijd met Neerlandia was opgewassen. Zo'n strijd zou zeker ontwaarden in een commerciële krachtmeting, zo meenden enkele bestuursleden. Met name aalmoezenier Roncken, J. Ensink en H. Schure wensten daar niet aan mee te doen. Voor hen stonden de katholieke en Limburgse belangen voorop. Bovendien stond Veritas er financieel weinig rooskleurig voor. Daarom besloot de algemene bestuursvergadering op 14 januari 1949 de eis van economische medezeggenschap in een coöperatief verband met Neerlandia te laten vallen. Bij hernieuwde

⁶⁴ Verslag bespreking bestuur Veritas met vertegenwoordigers Neerlandia, in: Archief Veritas, inv.no. 6.

⁶⁵ Notulen bestuursvergadering Veritas, 13 augustus 1948, in: Archief Wijffels, inv. no. 190.

⁶⁶ Notulen bestuursvergadering Veritas, 8 november 1948, in: Archief Veritas, inv. no. 6.

⁶⁷ Notulen bestuursvergadering Veritas, 14 januari 1949, in: Archief Wijffels, inv.no. 190.

onderhandelingen met Neerlandia moest worden getracht een zo groot mogelijke invloed op de inhoud van de krant veilig te stellen. Wel gold voor Veritas als minimumeis dat bij Neerlandia twee Veritas-commissarissen zouden worden benoemd en dat Veritas een belangrijke stem in de benoeming van de directeur, de hoofdredacteur en hun plaatsvervangers zou behouden. Veritas wilde zich hierbij wel laten adviseren door Neerlandia, maar bij meningsverschil moest haar stem de doorslag geven.⁶⁸

Door dit voorstel bleek de weg tot een vergelijk weer geopend. Neerlandia opperde nog wel enkele bezwaren: één Veritas-commissaris moest voldoende zijn en benoeming van de hoofdredacteur door Veritas vond men onlogisch. Toch besloten de twee partijen een commissie in te stellen die een aanvaardbaar plan moest uitwerken.⁶⁹

Op 11 februari 1949 kwam deze commissie met een uitgebreid voorstel. Behoudens enkele kleine wijzigingen werd het op 26 september door de aandeelhouders van Neerlandia goedgekeurd. Twee dagen later ging ook het bestuur van de Stichting Veritas hiermee accoord. De belangrijkste punten uit de overeenkomst waren:

- Met ingang van 1 december 1949 draagt Veritas het recht van uitgave van de *Gazet van Limburg* over aan Neerlandia.
- Veritas benoemt een commissaris, die permanent zitting zal hebben in de raad van commissarissen van Neerlandia.
- In het bestuur van Veritas zal permanent een vertegenwoordiger van Neerlandia zijn opgenomen.
- Neerlandia zal de hoofdredacteur benoemen, nadat hierover met Veritas overeenstemming is bereikt. Bij onenigheid zal een permanente commissie, bestaande uit drie vooraanstaande Limburgers, een voor beide partijen bindend advies uitbrengen.
- Veritas zal een redactieraad in het leven roepen, die in samenwerking met Neerlandia onder andere zorgt voor de instandhouding en bevordering van het katholieke en Limburgse karakter van de krant.⁷⁰

Met betrekking tot de benoeming van de hoofdredacteur had Veritas een hoge eis laten vallen. Neerlandia ging zelfs nog verder dan contractueel was overeengekomen. Naast H. Schure als lid van het college van commissarissen, vroeg het Ir Wijffels – die in augustus 1948 zijn

⁶⁸ A.v.

⁶⁹ Verslag bespreking bestuur Veritas met Jacobs, 27 januari 1949, in: Archief Veritas, inv.no. 12.

⁷⁰ Overeenkomst Veritas-Neerlandia, 11 november 1949, in: Archief Veritas, inv.no. 12.

commissariaat bij Neerlandia op aandringen van Veritas had neergelegd – als adviseur van de commissarissen. Dr H. Hermans, de directeur-generaal, werd door Neerlandia in het bestuur van Veritas benoemd. Zowel Neerlandia als Veritas waren tevreden: na een jarenlange strijd was er eindelijk een bevredigende oplossing gekomen. In de jaren vijftig traden nog herhaaldelijk wrijvingen op tussen Veritas en Neerlandia. Neerlandia benoemde in 1956 Dr A. van de Poel tot waarnemend hoofdredacteur van de Nieuwe Limburger, onder welke naam de *Gazet van Limburg* sinds 1955 verscheen. Veritas had moeite met deze persoon; bovendien had Neerlandia geen overleg gepleegd bij de benoeming. Nog in 1959 concludeerde Veritas dat het nog steeds niet tot een cordiale samenwerking was gekomen.⁷¹ Neerlandia van zijn kant ervoer de overeenkomst als een onder curatele stelling: het moest voortdurend rekening blijven houden met Veritas bij het uitgeven van zijn blad.⁷²

Veritas betreurde het, dat het uiteindelijke ideaal niet was verwezenlijkt en overwoog zelfs de overeenkomst te wijzigen. Veritas wilde de Nieuwe Limburger loskoppelen van Neerlandia: als zelfstandige N.V. – weliswaar dochtermaatschappij van Neerlandia – was een terugkeer mogelijk naar de gedachte van een Limburgse krant met een eigen bestuur.⁷³ Neerlandia voelde echter weinig voor een herziening van de overeenkomst en bleef zich er tegen verzetten. De situatie veranderde niet meer totdat het Neerlandia-concern in 1970 met De Gelderlander opging in het Audet-concern: dat betekende het definitieve einde van de invloed van de Stichting Veritas op de Nieuwe Limburger, daar Veritas geen commissaris mocht benoemen in dit nieuwe concern.

Slotsom

Neerlandia heeft steeds hetzelfde standpunt ingenomen: het na de perszuivering weer zelf drukken én uitgeven van een provinciaal dagblad in Maastricht. Aanvankelijk was het concern nog bereid tien procent van het aandelenkapitaal aan te bieden aan de Stichting Veritas in ruil voor de overdracht van de *Gazet van Limburg*. Deze geste moet echter worden gezien in het licht van de toentertijd – in 1946 – snel

⁷¹ Notulen bestuursvergadering Veritas, 16 juli 1956 en 15 oktober 1959, in: Archief Veritas, inv.no. 10 en 12.

⁷² Verslag bespreking bestuur Veritas met directie en commissarissen Neerlandia, 12 april 1957, in: Archief Veritas, inv.no. 12.

⁷³ Notulen bestuursvergadering Veritas, 15 oktober 1959, in: Archief Veritas, inv.no. 12.

volgende perszuiveringszaak; een overeenkomst met Veritas zou hierbij ongetwijfeld positief hebben gewerkt. In de daarop volgende jaren bleef Neerlandia in de onderhandelingen elke deelname in het kapitaal van buitenaf weren. Men was alleen bereid concessies te doen wat betreft de inhoud van het door haar uit te geven blad.

Bij de Stichting Veritas zijn duidelijk fasen te onderscheiden in haar houding. In het begin zag zij zichzelf als opvolger van Neerlandia. Veritas stelde de ideële doeleinden voorop: het verzorgen van een katholiek dagblad voor en door Limburgers. Het krachtige regionalisme van Veritas en de zuiver commerciële instelling van Neerlandia dreven de partijen ver uit elkaar. Veritas dacht er niet aan de Gazet te zijner tijd aan een gezuiverd Neerlandia over te dragen. In deze fase wist Veritas zich in haar streven gesteund door een groot aantal vooraanstaande Limburgse katholieken en het bisdom Roermond, die zich fel verzetten tegen een terugkeer van Neerlandia als dagbladuitgever.

In de jaren 1946-1947 verslechterde de positie van Veritas. Allereerst viel de steun van het bisdom weg; in een conflict tussen twee katholieke partijen wilde het bisdom neutraal blijven. Vervolgens was de kans voor Veritas om minder afhankelijk te worden van de outillage van Neerlandia door een samengaan van de Gazet van Limburg met de Limburgia-Pers verkeken. Wanneer deze kans zou zijn benut, zou Veritas veel sterker hebben gestaan. Veritas bleef echter alleen staan en bleef tevens afhankelijk van Neerlandia. Belangrijker nog was het dreigende gevaar dat Neerlandia na de zuivering in juni 1947 een concurrerend blad op de markt zou brengen. Beide partijen zagen de nadelen van zo'n situatie wel in. Het zou van Neerlandia grote financiële offers vragen en Veritas zou ongetwijfeld het onderspit delven tegen het zeer kapitaalkrachtige concern. Bovendien was het bestuur van Veritas verdeeld over de vraag of zo'n commerciële strijd wel diende te worden gevoerd. Enkele bestuursleden waren voorstander van een overeenkomst met Neerlandia. Dit alles leidde er toe dat Veritas, na aanvankelijk ook economische macht te hebben geëist, genoeg nam met slechts ideële invloed. Later bleek dat die niet al te hoog moest worden ingeschat.

Met de overeenkomst had Neerlandia zijn doel bereikt. Hiervoor had het slechts weinig concessies hoeven te doen. Doorslaggevend zijn geweest de grote kapitaalreserves en de persen waarover het bedrijf beschikte en die door de oorlog en ook door de zuivering nadien onaangetast waren gebleven. Neerlandia had Veritas steeds als een tijdelijk plaatsvervanger gezien; de realiteit bleek niet anders te zijn. Neerlandia kreeg met de overname van de Gazet niet alleen een krant, maar ook het

oude verspreidingsgebied van de Limburger Koerier grotendeels terug. Men kan zich afvragen waarom Veritas nooit rechtstreeks bij de overheid steun heeft gevraagd. Niet dat zo'n stap de problemen meteen zou hebben opgelost, maar op deze manier was het wel duidelijk dat vroeg of laat voor het machtige Neerlandia moest worden geweken. Veritas zou sterker hebben gestaan als bij de perszuivering — als straf voor de houding van de Limburger Koerier tijdens de bezetting — het machinepark van Neerlandia in Maastricht zou zijn onteigend en aan Veritas zou zijn toegewezen. De perswetgeving bood hiervoor een mogelijkheid en een dergelijk advies aan de overheid is er van de perszuiveringscommissie daadwerkelijk uitgegaan. Het is echter bij een advies gebleven. Alleen de duidelijk nationaal-socialistische persondernemingen werden na de bevrijding door onteigening getroffen. Veritas bleef in een erg afhankelijke positie. Duidelijk is dat in Maastricht economische factoren van doorslaggevende betekenis zijn geweest.

Was de krantenstrijd zoals die door Veritas en Neerlandia in Maastricht werd uitgevochten uniek voor het na-oorlogse Nederland? Geenszins; soortgelijke slepende conflicten zien we in verschillende andere plaatsen, zoals Alkmaar, Heerenveen, Breda en Utrecht. De oorsprong er van ligt direct bij de bevrijding, toen zich al meteen het probleem voordeed welke bladen zouden mogen gaan verschijnen. Welke plaats gingen de talloze nieuwe, uit het verzet voortgekomen, illegale bladen innemen? En zouden de bladen die voor de bezetter hadden gebogen — de een meer dan de ander — mogen terugkeren? In eerste instantie mochten alleen de illegale bladen en de vóór 1 januari 1943 opgeheven bladen verschijnen. De na die datum doorverschenen bladen moesten wachten op de beoordeling door een perszuiveringscommissie. De positie van de kranten die wél mochten verschijnen, was echter bijzonder moeilijk, vooral door schaarste aan drukapparatuur en papier als gevolg van verwoesting of roof door de Duitsers. Dit leidde er in vele gevallen toe dat de bladen moesten worden gedrukt op de persen van de tijdelijk gestaakte ondernemingen. We zagen reeds dat het M.G. zorgde dat Veritas op de Neerlandia-persen terecht kon.

Een ander geval, dat meer in de publiciteit is gekomen, speelde zich af in Amsterdam. Daar werd het grote en machtige Holdert-concern, uitgever van De Telegraaf/Het Nieuws van de Dag, verplicht de voormalige illegale bladen Trouw en Het Parool, die nu als dagblad verschenen, te drukken. Ook de Volkskrant kon er tijdelijk terecht. Er waren veel problemen, de kranten stonden er vol van en men sloeg elkaar met

brochures om de oren. Ook elders vormden dergelijke 'samenwoningen' de basis voor ernstige conflicten.

De nieuwe bladen bleven in een afhankelijke positie. Ze waren niet kapitaalkrchtig en men kan zich afvragen waarom de regering geen regeling heeft getroffen zodat ze zelf over apparatuur zouden kunnen beschikken. Zo gauw de gestaakte ondernemingen na de zuivering weer zelf een krant mochten gaan uitgeven, kwamen de 'gasten' – de nieuwe bladen – in het gedrang. Hier stond tegenover dat bladen die wachtten op de zuivering – en dat kon wel twee jaar duren! – in de tussentijd hun verspreidingsgebied verloren aan anderen.

Ook in Maastricht zien we dat Veritas zich aanvankelijk stevig heeft genesteld op de plek van Neerlandia. Geleidelijk verzwakte zijn positie. Hebben de nieuwe bladen wel voldoende reële kansen gekregen om een zelfstandig bestaan op te kunnen bouwen? De morele steun, die de ex-illegale en de nieuwe bladen genoten van regering en bevolking, bleek op langere termijn vaak onvoldoende te zijn. Doordat de overheid slechts regelend optrad bij de verdeling van outillage werden de machtsverhoudingen in het perswezen nauwelijks aangetast. Uit de bonte stoet van nieuwelingen in de pers wisten slechts enkelen – we noemen hier Trouw, Het Parool en Vrij Nederland – het hoofd boven water te houden. Het grootste deel onderging hetzelfde lot als Veritas.